

Ο Μέγας Εραστής

[Πολιτισμός / Ζωγραφική & Εικαστικές Τέχνες](#)

[Βαγγέλης Παππάς, Εικαστικός - Συγγραφέας](#)



«Παραδέχεσθε ανοιχτά ότι ο Ιησούς υπέφερε και πέθανε... Και ποιος θεός ή δαίμονας ή λογικός άνθρωπος που γνωρίζει από τα πριν τι κακό πρόκειται να του συμβεί, δεν θα έκανε ό,τι περνούσε από το χέρι του ώστε να το αποφύγει;» γράφει ο Κέλσος στο έργο του Αληθής Λόγος, στα 178 μ.Χ. κατακεραυνώνοντας θα 'λεγε κανείς μ' άφθονο σαρκασμό τους Χριστιανούς της εποχής του.

Πόση αλήθεια, όμως, κρύβουν τούτα τα λόγια του! Ας το παραδεχτούμε□ γιατί όντως, κρίνοντας πάντα με γνώμονα την λογική της αυτοσυντήρησης και την έως τότε φιλοσοφική παιδεία, τίποτα απ' όλα αυτά που ισχυρίζονταν οι Χριστιανοί δεν θα μπορούσε να σταθεί ακλόνητο έμπροσθεν των καλλιεργημένων νεοπλατωνιστών□ και για να 'μαστε ειλικρινείς (κάπου βαθιά μέσα μας) μήτε και σήμερα. Εξάλλου ο φιλόσοφος Πορφύριος, στο διάσημο έργο του Κατά των Χριστιανών, αναρωτιέται απογοητευμένος, και γράφει: «Για ποιον λόγο ο Χριστός, ούτε στον αρχιερέα όπου τον οδήγησαν ούτε στον κυβερνήτη δεν είπε ένα λόγο άξιο σοφού και θείου ανθρώπου, ένα λόγο ικανό να τους ανοίξει τα μάτια και να

τους κάνει καλύτερους, τον δικαστή και τους υπόλοιπους παρευρισκόμενους; Παρά ανεχόταν να τον χτυπούν μ' ένα καλάμι, να τον φτύνουν και να του φορέσουν ακάνθινο στεφάνι... Μα ακόμα κι αν ήταν θεϊκή εντολή να υποστεί τα πάθη, ο Χριστός όφειλε μεν να υπομείνει την τιμωρία, όχι όμως και να τα υποστεί όλα βουβός χωρίς να μιλήσει διόλου• θα έπρεπε να μιλήσει δυνατά και να πει λόγια σπουδαία και σοφά στον Πλάτο τον δικαστή κι όχι ν' αφήνει να τον εξευτελίζουν σαν κανένα τιποτένιο του δρόμου».

Ενδεχομένως ο Πορφύριος, και δίχως φυσικά να το γνωρίζει, ίσως και ν' αναφέρονταν σε κάτι που είναι όντως οφθαλμοφανές στην συγκεκριμένη εικόνα. Διότι παρατηρώντας μ' ενδιαφέρον τούτον τον νεαρό άνδρα, αντικρίζουμε κάποιον κατεξευτελισμένο, έναν ατιμασμένο κι αβοήθητο τύπο που με μια πρώτη και κάπως αφηρημένη ματιά μας θυμίζει αναμφίβολα έναν «τιποτένιο του δρόμου». Όμως η εικόνα αυτή έχει κάτι το ξεχωριστό επάνω της. Θα 'λεγε κανείς πως είναι αλλιώς, εντελώς παράδοξη (αποφεύγοντας τον όρο απέριτη, θ' αποτολμούσα να κάνω χρήση μιας συνώνυμης λέξης ίσως πιο κρυστάλλινης για την περίπτωση αυτή και θα πω: αντιρητορική). Που θα πει πως χαρακτηρίζεται από έλλειψη στόμφου, επιτήδευσης ή εκφραστικής υπερβολής. Με άλλα λόγια: Κοιτώντας την αφουγκράζεσαι αυτοστιγμεί την απουσία οποιασδήποτε ρητορικής, θαρρείς και δεν υπάρχει κανένας λόγος να προσθέσεις τίποτα παραπάνω απ' αυτό που ήδη εκπέμπει η θωριά του εικονιζόμενου. Κι εδώ βέβαια δεν υπάρχει κάποιος συγκεκριμένος καλλιτέχνης για ν' αναφερθώ διεξοδικά, αλλά μάλλον ένας ολόκληρος πολιτισμός, του οποίου η μακρόχρονη βιωματική εμπειρία μετουσιώθηκε με τρόπο φυσικό σε μια ασυνήθιστη εικαστική γλώσσα. Ίσως θα 'χε περισσότερο ενδιαφέρον αν έλεγα και σε ιδέα, αλλά κάτι τέτοιο τελικά θα 'ταν άστοχο αν το ισχυριζόμουν διότι ο πολιτισμός αυτός, και ιδιαίτερα η πνευματική του εμπειρία, ουδέποτε είχε το σχήμα κάποιας περιχαρακωμένης ιδεολογίας, παρά τον ρυθμό μιας ιδιόλεκτης μεταφυσικής δόνησης. Κι αυτός ο πολιτισμός, και μαζί μ' αυτόν τούτη η εικόνα, δεν είναι άλλος από την Μανιέρα Γκρέκα. Ή αλλιώς (όπως τουλάχιστον τώρα πρόσφατα ξέρουμε και το λέμε συχνά) η βυζαντινή μας τέχνη.



Κι επειδή αναφέρθηκα παραπάνω σε βίωμα, θα ήταν καλό αν προσέγγιζα τούτο το έργο με τον τρόπο που πραγματικά του αξίζει. Δηλαδή αρμονικά δεμένο με την εκκλησιαστική του λειτουργικότητα, παρά ως ένα αποκομμένο εικαστικό γεγονός. Γιατί αυτή η ιδιάζουσα εικαστικότητά του όπως εξήγησα, δεν είναι αποτέλεσμα

κάποιας ατομικής παρθενογένεσης, αλλά όσο κι αν μας κάνει εντύπωση, είναι η έκφραση ενός ατόφιου εκκλησιαστικού αισθήματος, η αναγκαιότητα για κάποιο είδος ησυχασμού μες στην κοινότητα, όπου η αφαίρεση οποιασδήποτε περιττής έννοιας οδηγεί αυτόματα σε μια φορμαλιστική ανάδειξη μονάχα των απαραίτητων γνωρισμάτων της μορφής. Όλο αυτό βέβαια φαντάζει απαρχής ως μια τεχνοτροπική υπόθεση, αλλά δεν στέκεται μονάχα εκεί - γιατί αν τελικά εξαντλούνταν μονάχα σ' αυτά, το όλο πράγμα θα 'ταν όντως ανούσιο και σήμερα θα μιλάγαμε για μια ξεπερασμένη κι εντελώς αποτυχημένη τέχνη. Εξάλλου η Μανιέρα Γκρέκα είναι μια οπτική μετάβαση στον πυρήνα της αλήθειας. Δεν την ενδιαφέρει να περιγράψει το φαινόμενο, αλλά δια μέσω της φύσης, σου μεταβιβάζει απευθείας το βλέμμα στην ουσία της υπόθεσης. Και για να συμβεί αυτό, προσπερνά με μαεστρία οποιοδήποτε περιστατικό ή περιστασιακό φαινόμενο και αποκαλύπτει αναπάντεχα την πεμπτουσία των πραγμάτων.

Δείτε για παράδειγμα αυτή την εικόνα. Τι βλέπετε; Να τολμήσω να φανταστώ πως το πρώτο και κυρίαρχο στοιχείο που σας προκαλεί ιδιαίτερη εντύπωση είναι η μοναξιά της μορφής μέσα στον χώρο □ σωστά; Κι αν όντως συμβαίνει αυτό, τότε προς τι αυτή η μοναξιά; Ποιος ο λόγος δηλαδή για τόση απέραντη και βαθιά ησυχία, αφού ήδη αναγνωρίζει κανείς πως η πονεμένη έκφραση του Ιησού στην προκειμένη περίπτωση δεν είναι το παν. Ο οποιοσδήποτε θα παραδεχόταν πως η έκφραση ενός πονεμένου προσώπου δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια αναγκαία σύμβαση, εφόσον η αλήθεια που κρύβεται πίσω της υποδηλώνει κάτι βαθύτερο, δηλαδή τον δρόμο που επέλεξε ο Θεός για να δηλώσει τον απέραντο και ακλόνητο έρωτα Του για τον άνθρωπο: Το πάθος. Ένα πάθος όμως που δεν ήταν η κατάληξη μιας ατυχίας, αλλά ο προορισμός για την αποκατάσταση μιας σχέσης. Με άλλα λόγια: το Εκούσιον πάθος.

Κι εξηγούμαι. Αν στρέψουμε το βλέμμα μας για ακόμα μια φορά στην εικόνα, θα δούμε τον Ιησού όπως περίπου στάθηκε μπροστά στον όχλο των Ιουδαίων λίγες ώρες προτού τον κρεμάσουν επάνω στον σταυρό. Έχει λοιπόν αυτή η εικόνα μια, θα λέγαμε, ιστορική διάσταση □ ότι δηλαδή επιχειρεί να παραστήσει ένα γεγονός που μας περιέγραψαν μ' ακρίβεια οι Ευαγγελιστές. Όμως η ησυχία αυτή για την οποία μιλήσαμε προηγουμένως, η απουσία του όχλου και του περιβάλλοντος χώρου μας ξαφνιάζουν. Σαν ν' απομονώνεται κάπως ο Ιησούς και να μετατίθεται αίφνης από την ιστορικότητά Του σ' έναν χώρο, θα λέγαμε, κενωμένο. Εντελώς απροσδόκητα απόμεινε ολομόναχος. Όχι αντίκρυ στο μαινόμενο πλήθος, αλλά τοποθετημένος απέναντι στον καθ' έναν πιστό, ο οποίος σκύβοντας λίγο περισσότερο, παρατηρεί μ' έκπληξη πως τούτο το ασυνήθιστο σύμβολο, τούτος ο εξαντλημένος και αιμόφυρτος Ιησούς, επάνω στην εικόνα αναγράφεται ως Νυμφίος. Δηλαδή, γαμπρός. Κι εδώ είναι το παράλογο. Εδώ είναι το σημείο που η

τέχνη κυριολεκτικά σπάει τα όριά της, και γίνεται μια ανεκκλήθη εμπειρία της κοινότητας, αλλά και του καθ' ενός ξεχωριστά. Ένας ιερός σουρεαλισμός. Ο ιστορικός Ιησούς διασχίζει μονομιάς τα παραπετάσματα του χρόνου και εισέρχεται αυτοστιγμεί στο παρόν ανάλλαχτος, όπως ακριβώς ήταν και τότε, ταπεινωμένος, τσακισμένος, ανίκανος να σταθεί στα πόδια του, και ψελλίζοντας στην ψυχή σου, ζητάει το «χέρι» της ύπαρξής σου. Θέλει δηλαδή έτσι δίχως καμία προϋπόθεση, να γίνει ο γαμπρός της Εκκλησίας Του.

Αυτή η εικόνα κάθε Κυριακή των Βαΐων, απ' άκρη σ' άκρη στον ορθόδοξο κόσμο, μετέχει σ' ένα συγκλονιστικό τελετουργικό. (Για αυτό σας ανέφερα νωρίτερα πως είναι συνυφασμένη με την κοινότητα και τις παραδόσεις της). Συνήθως εκείνη την ώρα έξω έχει αρχίσει ήδη να σκοτεινιάζει. Απ' τα παράθυρα των εκκλησιών το μενεξεδένιο φως της εσπέρας φεγγρίζει απαλά σαν ερωτικό χάδι. Η άνοιξη μυστηριακά μοσχομυρίζει παντού, και μες στα σπλάχνα των ναών της ανατολής όλα θαρρείς βυθίζονται μες στο θερμό ημίφως. Είναι η στιγμή που ακούς να ψάλλεται εν χορώ εκείνο το... «Ιδού ο Νυμφίος έρχεται εν τω μέσω της νυκτός...»

Και είναι η ώρα που η τέχνη αναλαμβάνει τον ρόλο της. Μέσα απ' το σκοτάδι του ιερού, φανερώνεται αργά - αργά η μορφή του τραυματισμένου Θεανθρώπου. Η εικόνα. Ή αλλιώς, όπως εμένα μ' αρέσει να το λέω: η ζωγραφιά της ανατολίτικης ψυχής. Ένας βαθύς, απύθμενος κόσμος των συμβόλων. Ή αλλιώς η εκπληκτική ικανότητα τηςμανιέρα Γκρέκα να εκτινάσσει το βλέμμα μας κατευθείαν στην καρδιά του Νοήματος. Είναι η στιγμή που η εικόνα του Νυμφίου σηματοδοτεί τα θυρανοίξια της Μεγάλης Εβδομάδας. Ο ιερέας αγκαλιάζει την εικόνα του «αδύναμου» Θεού και την περιφέρει αργοσάλευτα μες στον ναό. Μας τον επιδεικνύει□ δρασκελίζει ανάμεσά μας και μας υπενθυμίζει στοχαστικά πως, τούτος ο λαβωμένος Θεός είναι όντως ισχυρός□ κι όχι βέβαια όπως ο φιλόσοφος Πορφύριος τον φαντάζονταν, ή τουλάχιστον έτσι όπως θα τον ήθελε εκείνος, στα μέτρα δηλαδή των νεοπλατωνικών του ιδεών, αλλά στα μέτρα μιας παράφορης και παράδοξης αγάπης. Διότι ο Νυμφίος αυτός είναι ο βασιλέας της ταπεινότητας. Ο μέγας εραστής της ανθρώπινης ύπαρξης.

Ο απροϋπόθετος έρωτας, και το δάκρυ Του που στραφταλίζει στιγμιαία, κυλά και χάνεται μέσα στο θάμπος των κεριών μας...

<https://bit.ly/3a5Ryr8>